

O‘ZBEK IQTISODIY LEKSIKASINING TRANSFORMATSIYASIDA SUN’IY INTELLEKT VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING TA’SIRI

*Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna - Samarqand iqtisodiyot va servis
instituti “O‘zbek tili va adabiyoti” kafedrasini mudiri,
filologiya fanlaribo‘yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent*

dilyuldasheva83@gmail.com

0000-0002-3898-2113 ORSID

Abdivakilova Dilnura Sherzodovna

*“Iqtisodiyot” fakulteti 1-kurs talabasi,
Samarqandiqtisodiyot va servis instituti
dilnuraabdivakilova60@gmail.com*

Annotatsiya: Mazkur maqolada sun’iy intellekt va raqamli texnologiyalarning rivojlanishi natijasida o‘zbek iqtisodiy leksikasida yuz berayotgan transformatsiya jarayonlari tahlil qilinadi. So‘nggi yillarda texnologiyalar, internet va sun’iy intellektning keng qo‘llanilishi natijasida iqtisodiy sohada ko‘plab yangi tushunchalar va terminlar paydo bo‘ldi. Maqolada ushbu terminlarning o‘zbek tiliga kirib kelishi, ularning qanday shakllanayotgani va ishlatilishi oddiy va tushunarli tarzda yoritiladi. Shuningdek, yangi iqtisodiy atamalarning tilimizni boyitishdagi o‘rni hamda ularni qo‘llash jarayonida uchraydigan ayrim muammolar ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: sun’iy intellekt, raqamli iqtisodiyot, iqtisodiy leksika, terminologiya, neologizm, lingvistik transformatsiya, globalizatsiya, iqtisodiy diskurs, innovatsiya, leksik o‘zlashuv.

Annotation: This article discusses changes in the Uzbek economic lexicon under the influence of artificial intelligence and digital technologies. In recent years,

many new economic terms have emerged due to the rapid development of technology and the internet. The article explains how these terms enter the Uzbek language, how they are formed and used in a simple and clear way. It also considers their role in enriching the language and some problems related to their usage.

Key words: artificial intelligence, digital economy, economic lexicon, terminology, neologism, linguistic transformation, globalization, discourse, innovation, lexical borrowing.

Kirish qism: Hozirgi davrda dunyo iqtisodiyoti tubdan o'zgarish bosqichini boshdan kechirmoqda. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektning jadal rivojlanishi natijasida iqtisodiy jarayonlar yangi shakl va mazmun kasb etmoqda. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi nafaqat iqtisodiy faoliyatni, balki jamiyatning turli sohalarini ham qamrab olmoqda. Bu esa o'z navbatida til tizimiga, xususan, iqtisodiy leksikaga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bugungi kunda o'zbek tilida ham iqtisodiy terminologiya faol rivojlanmoqda. Yangi iqtisodiy tushunchalar bilan birga ularni ifodalovchi yangi terminlar paydo bo'lmoqda. Bu terminlar ko'pincha ingliz tilidan o'zlashgan bo'lib, iqtisodiyotning globallasuvi natijasida kirib kelmoqda. Shu bilan birga, ayrim terminlar milliy til imkoniyatlari asosida tarjima qilinib yoki qayta shakllantirilib qo'llanilmoqda. Mazkur jarayon tilshunoslik nuqtayi nazaridan "lingvistik transformatsiya" sifatida baholanadi. Ya'ni til yangi sharoitlarga moslashib, o'z leksik tarkibini boyitadi va yangilaydi. Ayniqsa, sun'iy intellekt bilan bog'liq tushunchalar iqtisodiy tilga yangi qatlam olib kirmoqda.

Shu bois, ushbu maqolada sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalar ta'sirida o'zbek iqtisodiy leksikasida yuz berayotgan o'zgarishlar tahlil qilinadi. Maqolaning asosiy maqsadi — yangi terminlarning shakllanish jarayoni, ularning o'zlashuv xususiyatlari va til tizimidagi o'rnini ilmiy asosda, lekin sodda tilda yoritishdan iborat.

Asosiy qism: Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektning tez sur'atlarda rivojlanishi iqtisodiy tizimlarni tubdan o'zgartirib, yangi iqtisodiy muhitni shakllantirmoqda. Bugungi kunda iqtisodiy jarayonlar faqat an'anaviy usullar bilan emas, balki raqamli platformalar, avtomatlashtirilgan tizimlar va sun'iy intellekt asosidagi texnologiyalar orqali boshqarilmoqda. Bu holat iqtisodiyotning tezkorligi va samaradorligini oshirishi bilan birga, yangi iqtisodiy tushunchalar va terminlarning paydo bo'lishiga ham sabab bo'lmoqda. Masalan, "algoritmik savdo", "raqamli aktiv", "elektron tijorat", "sun'iy intellekt asosidagi tahlil", "onlayn tranzaksiya", "avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari" kabi terminlar bugungi iqtisodiy nutqda faol qo'llanilmoqda. Ushbu terminlar iqtisodiy jarayonlarning yangi bosqichga o'tganini ifodalaydi va o'zbek iqtisodiy leksikasining kengayishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, bu jarayon tilning zamonaviylashuvi va global iqtisodiy tizimga moslashuvini ham ko'rsatadi.

Yangi iqtisodiy terminlarning shakllanishi va o'zbek tiliga kirib kelishida ingliz tilining ta'siri juda kuchli hisoblanadi. Chunki sun'iy intellekt, fintech, blokcheyn, raqamli platformalar va boshqa innovatsion texnologiyalar asosan ingliz tilida yaratiladi va keyinchalik boshqa tillarga tarqaladi. Shu sababli ko'plab terminlar o'zbek tiliga bevosita o'zlashgan holda kirib kelmoqda. Masalan, "startup", "fintech", "freelance", "outsourcing", "crowdfunding", "blockchain", "digital marketing" kabi atamalar iqtisodiy nutqda keng qo'llaniladi. Ayrim terminlar esa tarjima asosida moslashtiriladi: "big data" — "katta ma'lumotlar", "smart contract" — "aqlli shartnoma", "e-commerce" — "elektron tijorat", "supply chain" — "ta'minot zanjiri". Biroq muhim muammolardan biri shundaki, bir termin turli shakllarda ishlatilmoqda. Masalan, "online payment" atamasi "onlayn to'lov", "internet to'lov", "elektron to'lov" kabi variantlarda uchraydi. Bu esa ilmiy va amaliy muloqotda noaniqlik keltirib chiqaradi. Shu sababli iqtisodiy terminlarni yagona standartga keltirish zarurati ortib bormoqda.

Sun'iy intellekt bilan bog'liq iqtisodiy terminlar yanada murakkabroq bo'lib, ular bir vaqtning o'zida ham texnologik, ham iqtisodiy mazmuni o'z ichiga oladi. Masalan, "machine learning" (mashinaviy o'rganish), "data analytics" (ma'lumotlar tahlili), "predictive analytics" (bashoratli tahlil), "automation economy" (avtomatlashtirilgan iqtisodiyot), "artificial intelligence economy" (sun'iy intellekt iqtisodiyoti) kabi tushunchalar iqtisodiy tizimning yangi bosqichga o'tganini ko'rsatadi. Bu terminlar yordamida iqtisodiy jarayonlarni chuqur tahlil qilish, prognoz qilish va samarali boshqarish imkoniyati paydo bo'lmoqda. Shu bilan birga, ularni o'zbek tiliga tarjima qilish jarayoni ham doimo bir xil emas, chunki har bir termin keng ilmiy va texnologik ma'noga ega. Agar tarjima noto'g'ri yoki yuzaki bo'lsa, uning asl mazmuni yo'qolib ketishi mumkin. Shuning uchun bu sohada tilshunoslar va iqtisodchilar hamkorligi juda muhim bo'lib, yangi terminlarni ilmiy asosda o'rganish va ularni to'g'ri shakllantirish zarur.

Shuningdek, raqamli iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy terminlar faqat ilmiy adabiyotlarda emas, balki kundalik hayotda ham keng qo'llanilmoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, mobil ilovalar va onlayn platformalar orqali odamlar yangi iqtisodiy tushunchalar bilan doimiy ravishda to'qnash kelmoqda. Ayniqsa, yoshlar bu jarayonning eng faol ishtirokchilari hisoblanadi, chunki ular raqamli muhitga tez moslashadi va yangi terminlarni tez o'zlashtiradi. Masalan, "freelance ishlash", "onlayn biznes yuritish", "digital platformalarda daromad olish", "kripto aktivlar", "onlayn investitsiya" kabi tushunchalar hozirgi kunda keng tarqalgan. Bu esa o'zbek tilining zamonaviylashuviga va yangi leksik birliklarning paydo bo'lishiga olib kelmoqda. Shu bilan birga, bu jarayon ta'lim tizimiga ham ta'sir ko'rsatmoqda, chunki iqtisodiyot, moliya va biznes yo'nalishlarida yangi terminologiya keng o'qitilmoqda. Natijada talabalar zamonaviy iqtisodiy tushunchalarni o'rganish orqali global iqtisodiy tizimga moslashish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi nafaqat yangi terminlarning paydo bo'lishiga, balki iqtisodiy fikrlash uslubining o'zgarishiga ham olib kelmoqda. Avvallari iqtisodiy

tahlil ko‘proq an‘anaviy ko‘rsatkichlar va statistik ma‘lumotlarga asoslangan bo‘lsa, hozirda katta hajmdagi ma‘lumotlar (big data), sun‘iy intellekt modellari va avtomatlashtirilgan tahlil tizimlari keng qo‘llanilmoqda. Bu esa iqtisodiy terminlarning ham mazmunan kengayishiga sabab bo‘lmoqda. Masalan, “data-driven decision making” (ma‘lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish), “predictive modeling” (bashoratli modellashtirish), “AI-based forecasting” (sun‘iy intellekt asosidagi prognozlash) kabi tushunchalar iqtisodiy amaliyotda tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bunday terminlar iqtisodiy jarayonlarni yanada aniq va ilmiy asosda tahlil qilish imkonini beradi.

Shuningdek, iqtisodiy terminlarning keng tarqalishida raqamli platformalar va internet resurslarining o‘rni juda katta. Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar, onlayn kurslar, bloglar va video platformalar orqali yangi iqtisodiy tushunchalar juda tez ommalashmoqda. Masalan, YouTube, Coursera, Udemy kabi platformalarda iqtisodiyot va biznesga oid yangi terminlar muntazam ishlatiladi. Bu esa yoshlarning iqtisodiy savodxonligini oshirish bilan birga, yangi terminlarni tez o‘zlashtirishiga ham yordam bermoqda. Ayniqsa, “freelancing”, “remote work”, “digital nomad”, “e-commerce store”, “dropshipping” kabi tushunchalar yoshlar orasida juda mashhur bo‘lib bormoqda. Bu jarayon o‘zbek iqtisodiy tilining tabiiy ravishda yangilanishiga va global iqtisodiy muhitga moslashuviga olib kelmoqda.

Yana bir muhim jihat shundaki, iqtisodiy terminlarning ko‘payishi ularni tizimlashtirish va ilmiy asosda tartibga solish zaruratini kuchaytirmoqda. Hozirgi kunda turli manbalarda bir xil terminning turlicha yozilishi yoki ishlatilishi kuzatiladi. Bu esa ilmiy adabiyotlar, darsliklar va amaliy qo‘llanmalarda bir xillikning yo‘qligiga sabab bo‘ladi. Masalan, “e-commerce” atamasi ba’zi joylarda “elektron savdo”, ba’zida “onlayn savdo” yoki “internet savdo” sifatida ishlatiladi. Shunga o‘xshash holatlar terminologik chalkashlikni keltirib chiqaradi. Shu sababli iqtisodiy terminlarni standartlashtirish, yagona lug‘at bazasini yaratish va ularni

rasmiy shaklda belgilash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Bu jarayon nafaqat tilshunoslar, balki iqtisodchilar va ta'lim tizimi uchun ham muhimdir.

Bundan tashqari, sun'iy intellektning rivojlanishi kelajakda iqtisodiy terminologiyani yanada boyitishi kutilmoqda. Hozirning o'zida "neural networks economy", "AI-driven market", "smart economy systems" kabi yangi tushunchalar paydo bo'la boshlagan. Bu terminlar iqtisodiyotning to'liq raqamli va avtomatlashtirilgan modelga o'tish jarayonini aks ettiradi. O'zbek tilida bu terminlarni to'g'ri tarjima qilish va moslashtirish esa hali davom etayotgan jarayon hisoblanadi. Shu sababli kelajakda iqtisodiy til yanada murakkablashadi, lekin shu bilan birga yanada boy va ilmiy asosga ega bo'ladi.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi o'zbek iqtisodiy leksikasining yangilanishi va boyishiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Bugungi kunda iqtisodiyot tobora raqamli muhitga o'tib borayotgani sababli yangi iqtisodiy tushunchalar va ularni ifodalovchi terminlarga ehtiyoj ortib bormoqda. Natijada "fintech", "startup", "blockchain", "raqamli aktiv", "algoritmik savdo" kabi ko'plab yangi terminlar o'zbek iqtisodiy nutqida faol qo'llanilmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, bu terminlarning asosiy qismi ingliz tilidan o'zlashgan bo'lib, ular turli usullar orqali o'zbek tiliga kirib kelmoqda: ba'zilar asl shaklda ishlatilsa, ba'zilar moslashtiriladi yoki tarjima qilinadi. Biroq ayrim terminlarning turlicha variantda qo'llanilishi va standartlashuvning yetarli emasligi amaliy va ilmiy muloqotda noaniqliklarni keltirib chiqarmoqda. Shu sababli iqtisodiy terminlarni yagona me'yor asosida tartibga solish muhim ahamiyatga ega.

Umuman olganda, sun'iy intellekt va raqamli iqtisodiyot rivojlanishi kelajakda o'zbek iqtisodiy terminologiyasining yanada kengayishiga olib keladi. Bu

esa tilning zamonaviy iqtisodiy jarayonlarni ifodalash imkoniyatini oshiradi va uning ilmiy

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yuldasheva, D., & Karshieva, M. (2022, January). PERTINENT TO THE ROLE OF SCIENTIST WOMEN IN THE DEVELOPMENT OF THE SUBJECT UZBEK LINGUISTICS. In *Archive of Conferences* (pp. 61-62).

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmon va qarorlari (2020–2024).

3. Юлдашева Д.Б. O‘zbek tilida iqtisodiyotga oid terminlarning shakllanishi va qo‘llanilishi *International journal of recently scientific researcher’s theory*, Volume: 1 Issue: 9, 2023-dekabr, 253-257 b.

4. Terminologiya va zamonaviy tilshunoslik bo‘yicha ilmiy maqolalar to‘plami (2020–2025).

5. *O‘zbek tilining izohli lug‘ati* (yangilangan nashr). Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2021–2023.

6. OECD. *Digital Economy Outlook*, 2023–2024.

7. *Iqtisodiyot nazariyasi* – yangilangan o‘quv darslik. Toshkent: O‘zbekiston, 2021.

8. *O‘zbek tili va nutq madaniyati* – darslik. Toshkent, 2021.